

BLOGI

Taiteilija-alkemisti tieteen rajoilla

Kirjoittanut NSKOKK on 26.11.2017

Valot ja varjot piirtävät gallerian seinille kosmisen draaman. Haukka hyökkää kohti tähdin koristeltua, pakenevaa jostenparvea. Seinän toisella laidalla on käynnissä jotain lempeämpää. Korppi ojentaa nokkansa kohti kaunispyrstöistä toveriaan – hetken näyttää siltä kuin linnut kohtaisivat toisensa sopuisasti. Aivan varmasti en osaa kuitenkaan sanoa.

Aiheet ovat peräisin 1600-luvun tähtikartastoista. Olen tullut Galleria Amaan kiertääkseni yksin [Elsa Salosen](#) päättymäisillään olevan *Studies of the Eternal Cycle* -näyttelyn. Haluan pysähtyä teosten äärelle rauhassa ja tutkia, mitä ne minussa herättävät ennen illan keskustelutilaisuutta. Taiteilija on kutsunut paikalle minun lisäksi yhden maamme tunnetuimman tieteen kansantajuistajan, avaruustähtitieteen professori Esko Valtaojan. Tarkoituksena on keskustella taiteesta, tieteestä ja mystiikasta.

Yksityiskohtia Elsa Salosen teoksista *We Are All Made of Stardust (Southern Birds)*, 2017 ja *We Are All Made of Stardust (Capricorn)*, 2016. Kuvat: Nina Kokkinen.

Siirryn lähemmäs kaurista, jonka hahmo piirtää seinään monensävyisiä varjoja. Se ja muut tähtikuvioita esittävät hahmot on maalattu lasilevyille lähes kullanhoitoisella maalilla. Kullasta maalia ei kuitenkaan ole tehty, sillä sitä tähdet eivät voi tuottaa yksinään. Illan keskustelutilaisuudessa

Esko Valtaoja palauttaa mieleen uutisen, jonka äärelle pysähdyin ihastuneena jokunen viikko sitten. Tähtitieteilijät olivat saaneet selville mistä kulta on alkuaan peräisin: kahden neutronitähden törmätessä toisiinsa avaruuteen sinkoutuu äärimmäisen kuumaa, epävakaata materiaa, joista osa tiivistyy kullaksi, platinaksi ja uraaniksi. Kullan sijaan yhden tähden tuottama lämpö voi Valtaojan mukaan saada aikaa rautaa, jota ajoittain syöksyy maahan meteoriittien muodossa. Näitä Salonen on etsinyt käsiinsä ja jauhanut teostensa ainesosiksi. Rauta- ja kivimeteoreista työstetyssä maalissa on siellä täällä jäljellä hippuja, joihin mieleni tarraa ahnaasti kiinni. Niiden kouriintuntuvassa materiaalisuudessa kiteytyy lumoava ajatus tähdillä maalatusta taiteesta.

Aineellisuus ja materiaalisuus ovat keskeisessä roolissa näyttelyn muissakin teoksissa. *Flower painting, The Act of Immortalising* -teoksessa Salonen on vanginnut lasipulloihin elämän värit. Taustalla on taiteilijan huomio siitä, miten kaikki elävä kalpenee ja näyttää menettävän värinsä kuollessaan. Hän uutti värejä neilikoista, ritarinkannuksista ja ruusuista, ja siirsi ne sitkeän hyytelömäiseen aineeseen, joilla näyttelyyn tuodut lasipullot on täytetty. Ainetta katsellessani mieleeni nousevat Matthew Barney'n ja Joseph Beuysin taiteessaan hyödyntämät hyytelöt ja rasvat. Salosen työstämässä materiassa hehkuvat kuitenkin sen maailmankaikkeutta elävöittävän voiman värit, josta taiteilijat ja filosofit käyttivät jo 1900-luvun taitteessa nimeä *élan vital*. Siirtymä ajasta ikuisuuteen kuultaa herkkänä kukkakimpussa, jonka Salonen on imenyt väreistä tyhjäksi. Se on yhtäaikaisesti hengetön ja eteerisessä kauneudessaan täysin henkistynyt.

Elsa Salonen: Flower Painting, the Act of Immortalising (2017).

Illan keskustelutilaisuudessa nostan esiin tähtitieteestä aikoinaan kiinnostuneen Akseli Gallen-Kallelan *Kosmos*-teoksen (1902), jonka taiteilija suunnitteli osaksi Juséliuksen mausoleumin kuvaohjelmaa. Siinä on kuvattu vastikään syntynyt kullanhehkuinen taivaankappale, jonka alla kieppuu ikivanhaa tähtipölyä kuvaava nebula. Koska tiedän Gallen-Kallelan hyödyntäneen teoksen tekemisessä ajan tähtitieteellistä kuvastoa, en voi olla kysymättä Valtaojan mielipidettä teoksen tieteellisyydestä. Hän vastaa empimättä: ehkei se ole tieteellinen, mutta sitä voisi kyllä pitää tiedettä popularisoivana teoksena. Samoin Valtaoja ymmärtää myös Salosen taiteen – sekin kansantajuistaa tiedettä kutkuttavalla tavalla.

Näyttelyä aiemmin kerrellessäni palasin itsekin yhä uudelleen ajatukseen Salosesta tieteilijänä. Etenkin teosten materiaalien työstäminen on

vaatinut ihailtavaa tarkkuutta ja perehtymistä menetelmiin, joihin muut kuin tieteentekijät harvoin viitsivät ryhtyä.

Salonen itse mieltää taiteensa asettuvan tieteen ja mystiikan välille, ja hän kertoo saaneensa vaikutteita etenkin alkemiasta. Hänen teostensa syvällisin, filosofisin ulottuvuus aukeaa vasta niissä hyödynnettyjen menetelmien ja työstettyjen materiaalien kautta. Niiden avulla Salonen onnistuu luomaan alkemistien himoitsemaa filosofista kultaa, joka imaisee katsojansa suurten, ihmissielua potentiaalisesti jalostavien kysymysten keskelle. Ritarinkannusten läpikuultavia, hengettömiksi käpertyneitä lehtiä tuijottaessani koen äkkiä ikuisuuden hauraana ja särkyvänä. Kadotan itseni hetkeksi samalla tavalla kuin joskus tähtitaivaalle aavistuksenomaisena kaartuvaa linnunrataa ihastellessani. Tämänkaltaista äärettömyyttä ja omaa pienuutta on ihmismielen mahdotonta ymmärtää, eikä sen äärelle osaa tai voi pysähtyä kovin pitkäksi aikaa. Hyvin pian tekee mieli palata jonkin arkipäiväisen – kuten hyvän ruoan tai elokuvan – pariin.

Yksityiskohtia Elsa Salosen teoksesta Flower Painting, the Act of Immortalising (2017). Kuvat: Nina Kokkinen.

Tieteen rajoja neuvotellaan jatkuvasti uudelleen. Se mitä eilen pidettiin hölynpölynä, saatetaan huomenna todistaa tieteelliseksi tosiasiaksi. Uskon, että juuri tämä rajankäynti on kiinnostanut taiteilijoita ainakin reilun sadan vuoden ajan – ellei pidempään. Kun August Strindberg 1890-luvulla teki Pariisissa alkemistisia kokeitaan, hän uskoi olevansa tieteellisen läpimurron partaalla. Nytemmin monet tulkitsevat hänen inferno-kaudeksi kutsuttua elämänvaihettaan mentaalisesti hauraana ajanjaksoa. Silti hänen kokeensa olisivat voineet johtaa johonkin uuteen. Taiteilijoita eivät sido samankaltaiset rajoitteet kuin tieteentekijöitä, joiden on varjeltava omaa uskottavuuttaan. He voivat kurkottaa herkemmin kohti tieteen rajoja ilman pelkoa siitä, että rajanvartijat tuomitsevat heidän toimiaan. Heillä on lupa visioida ja ihmetellä vapaammin – tieteen oivalluksista, menetelmistä ja teorioista haluamiaan aineksia hyödyntäen.

Valtaojan ajatus Salosesta ja Gallen-Kallelasta tieteen popularisoijina jäi vaivaamaan mieltäni siinä määrin, että palaan siihen vielä keskustelutilaisuuden päätyttyä. Gallen-Kallelan *Kosmoksessa* kultaisen planeetan päälle on asetettu kaksitoista urkupilliä. Ne viittaavat sfäärien harmoniaan, jota maailmankaikkeuden eri tasojen uskottiin muinoin yhdessä soittavan. Kysyn Valtaojalta oliko tämänkaltainen ajattelu voimissaan vielä 1800-luvun tähtitieteessä. Vastaus on ei. Ajatus harmonisesti soivasta kosmoksesta oli menettänyt tieteellisen statuksensa jo paljon aikaisemmin. Gallen-Kallelan teoksessa ei siis sittenkään ole kyse aivan puhtaasti tieteellisten faktojen popularisoimisesta. Pikemmin siinä yhdistyvät ajan tähtitieteestä perityt oivallukset ja ihmisen avoin, tieteellisten keskustelujen rajoja koetteleva pyrkimys ymmärtää maailmankaikkeutta ja omaa osaa siinä. Tällöin hivuttaudutaan tieteen tunnetuista tosiasioista mystisen kokemisen ja esoteerisen kysymisen äärelle aivan samoin kuin Elsa Salosen teoksissa. Alkemistien ja totuudenetsijöiden polulle.

Kiitän lämpimästi Elsa Salosta inspiroivista keskusteluistamme ja teoskuvista, joita hän luovutti tätä blogikirjoitustani varten.